

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Moral Principles and Political Obligations

Verwey, P.

Citation

Verwey, P. (1984). Boekbespreking van: Moral Principles and Political Obligations. *Acta Politica*, 19: 1984(2), 292-294. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452513>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452513>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

1980 in het teken van de expansie van de verzorgingsstaat, weet Riker (pp. 239-241). Het is nu eenmaal het lot van de politieke-besluitvormingstheorie dat zij een verbinding moet leggen tussen democratische eindbeslissingen en de preferenties van kiezers.

J. W. de Beus

A. John Simmons, *Moral Principles and Political Obligations*, Princeton (Princeton University Press), 1981, 236 p.

'Most citizens have neither political *obligations* nor 'particularized' political *duties*, and they continue to be free of such bonds barring changes in political structures and conventions' (p. 192). Tot deze actuele conclusie komt John Simmons in zijn boek 'Moral Principles and Political Obligations'. Zijn conclusie lijkt ruimte te scheppen voor verzet en protest van socialistische zijde tegen de crisispolitiek van de huidige regering. Maar, gelet op zijn uitgangspunten is het de vraag of Simmons' redenering voor hen acceptabel kan zijn.

De gangbare gedachtengang, dat burgers een politieke verplichting hebben en dat burgerlijke ongehoorzaamheid een moeilijk te rechtvaardigen uitzondering hierop is, prikt Simmons door. 'Obedience remains as much in need of justification as disobedience', betoogt Simmons (p. 200). Het voordeel van deze symmetrie tussen gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid is dat de verantwoordelijkheid van de individuele burger centraal komt te staan. Telkens weer moet de burger door middel van morele argumentatie en afweging nagaan, of het aanvaarden van overheidsbeslissingen in overeenstemming te brengen is met andere morele claims. Juist het ontbreken van deze kritische morele bezinning in de gangbare gedachtengang is volgens Simmons, 'the cruellest sort of trap for the poor, the oppressed, and alienated' (p. 201).

Simmons baseert zijn conclusie vooral op zijn onderzoek naar de houdbaarheid van drie gangbare argumentaties van politieke verplichting: het argument van 'consent'; het argument van 'fair play'; en het argument van rechtvaardigheid. Het afleiden van politieke verplichting uit het geven van toestemming is het meest bekende argument. Hobbes, Locke en Rousseau zijn bekende filosofen uit de zogenaamde consent-traditie. Politieke verplichting is volgens deze traditie niet een natuurlijke plicht, maar een kunstmatige. Deze opvatting hangt samen met de moderne idee dat de samenleving een artificiële constructie is. In de klassieke natuurrechtstheorieën zijn staat en maatschappij het resultaat van een contract. Politieke verplichting is dan gebaseerd op een wilsbesluit van het individu: het geven van toestemming. De kern van deze opvatting is volgens Simmons niet zo zeer de bescherming van het individu en zijn belangen, maar vooral het garanderen van de vrijheid om te kiezen of men aan een bepaalde politieke macht gebonden wil worden. 'The consent theorist demonstrates', volgens Simmons, 'a preference for *individual commitment* over unavoidable benefits or protection of interests' (p. 69).

Dit individualistische uitgangspunt maakt Simmons tot centraal element in zijn betoog. Het gevolg hiervan is dat het afleiden van politieke verplichting in bijna alle gevallen mislukt. Het meerderheidsbeginsel verschaft alleen een grond voor verplichting aan de oorspronkelijke contractsluiters. Voor latere generaties speelt het meerderheidsbeginsel geen rol: 'Personal consent is required for political obligation and unanimous consent for legitimacy' (p. 73). Maar, zo kan men tegenwerpen, impliceert politieke participatie, zoals het gebruik maken van het stemrecht, niet het geven van toestemming? Ook dit door Plamenatz gehanteerde argument van indirecte toestemming wordt door Simmons verworpen. Het gebruik van de term consent in dit verband is namelijk meer een metafoor. Want, zo meent Simmons, 'one may, and probably the average man does, register and vote with no intention whatsoever of consenting to anything' (p. 93).

Locke heeft binnen de consent-traditie een belangrijke variant ontwikkeld om politieke verplichting af te leiden: het beginsel van stilzwijgende toestemming. Simmons betoogt dat dit beginsel meestal tot een ander beginsel, namelijk fair play, herleid kan worden. Bovendien moet ook dit stilzwijgen, overeenkomstig het uitgangspunt van 'individual commitment', opgevat worden als een *bewust* stilzwijgen. De voorbeelden die Locke van 'tacit consent' geeft, zoals het gebruik van wegen, het hebben van eigendom, het wonen in een bepaald gebied, zijn niet te beschouwen als stilzwijgende tekenen van instemming. Daarom alleen al bieden ze geen grond voor politieke verplichting.

Lockes voorbeelden van stilzwijgende instemming kunnen ook worden beschouwd als het accepteren van voordelen. Dit is het door Hart en Rawls ontwikkelde 'fair play argument' van politieke verplichting. Deze gedachtengang is vooral van belang voor de moderne verzorgingsstaat, waarin een groot aantal collectieve voorzieningen bestaan. Omdat men hiervan de voordelen accepteert, is men politiek verplicht, zo luidt de redenering. Aan de ene kant impliceert het accepteren van voordelen dat men als deelnemer beschouwd wenst te worden. Dit accepteren is alleen toepasbaar in kleine groepen en is opnieuw een vorm van bewuste stilzwijgende instemming. Aan de andere kant, en dit is het geval in de verzorgingsstaat, kan alleen onder bepaalde voorwaarden van accepteren worden gesproken. In dit geval moet namelijk de samenleving als geheel worden opgevat als een coöperatieve onderneming, waarvan allen voordeel hebben. Bovendien moeten burgers ook bewust vanuit een dergelijke houding handelen. Maar, zo verzekert Simmons ons, 'Most of us do not have these requisite attitudes toward or beliefs about the benefits of government. At least many citizens barely notice ...the benefits they receive' (139).

Ook het door Rawls ontwikkelde argument van politieke verplichting uit de 'natural duty of justice', strandt op Simmons' uitgangspunt van 'individual commitment'. Wil namelijk uit deze algemene en natuurlijke plicht tot rechtvaardigheid een politieke verplichting volgen, dan moet een toepassingsclausule worden ingevoegd. Dat wil zeggen: Men is verplicht ten aanzien van rechtvaardige instituties wanneer die op ons van toepassing zijn. Het leven in een bepaald gebied of het hebben van een bepaalde nationaliteit zijn contingente factoren en vallen daarom niet onder deze toepassingsclausule. Wil een rechtvaardige institutie op iemand van

toepassing zijn, dan moet hij volgens Simmons bewust iets ondernomen hebben. De rechtvaardigheid van instituties leidt tot politieke verplichting, 'only when we have done certain things to make it apply to us. And those actions are themselves the grounds of obligations' (p. 154).

Simmons levert een bondige en heldere analyse met een prikkelende conclusie. De consequentie van zijn betoog is dat het klassieke vraagstuk van de legitimiteit van de staatsmacht niet meer aan de orde gesteld kan worden. Omdat de grondslag van politieke verplichting ontbreekt, is de vraag naar het recht van de staatsmacht om te bevelen (di. legitimiteit) overbodig. Na Simmons' analyse kunnen we de staatsmacht alleen nog maar beschouwen als een de facto autoriteit. Of men zich aan deze macht onderwerpt is een kwestie van afwegen: verdient een bepaalde regering steun. De crisispolitiek van het huidige conservatieve kabinet verdient volgens socialistische deze steun zeker niet. Harde vormen van protest en verzet lijken in het verschiet te liggen. Toch lijkt me Simmons' argumentatie voor socialisten onbevredigend, ondanks de ruimte die zij scheidt. Een rechtvaardige verdeling van kennis, macht en inkomen, zoals die ten dele in de verzorgingsstaat is gerealiseerd, is voor socialisten een belangrijk moreel doel van de staatsmacht. De staat als de facto autoriteit lijkt hierbij niet te passen. Ten tweede is Simmons' uitgangspunt van 'individual commitment' moeilijk te accepteren omdat het individu de absolute voorrang krijgt op de gemeenschap. Hier lijkt me het zwakke punt te liggen in Simmons' analyse. Aan de ene kant maakt dit individualisme het funderen van de staatsmacht onmogelijk. Verder dan een vrije associatie van individuen kan men niet komen. De vraag naar politieke verplichting is dan nog niet aan de orde. Aan de andere kant verschijnt de bestaande staatsmacht als een de facto autoriteit. De vraag naar politieke verplichting is dan zinloos. Dit dilemma is het gevolg van de beperkte benadering van Simmons. Het kader van een staatstheorie ontbreekt. Hierbinnen is het individu niet meer het enige element, ook de relatie met anderen, tegen de achtergrond van schaarse hulpbronnen en een ongelijke verdeling van talenten en capaciteiten, zijn dan van belang.

P. Verwey

Howard Margolis, **Selfishness, altruism and rationality**, Cambridge University Press, 1982, 194 pp. f 97,-

De formele analyse van menselijk gedrag die in de economische theorie van markten gangbaar is heeft ook in de politicologie vaste grond gekregen. Daarmee worden de problemen die verbonden zijn met het formele welvaartsbegrip (ofwel de rationaliteitsveronderstelling) ook politicologische problemen. Het eerste probleem van dit welvaartsbegrip is dat het aanleiding geeft tot een tautologische benadering van politiek gedrag. Alle gedrag wordt beschreven in termen van nutsmaximalisatie (stemmenmaximaliserende politici, budgetmaximaliserende ambtenaren enzovoort). Specifiek politieke factoren buiten de nutsmaximalisatie om, zoals het staatkundig principe of het engagement met de publieke zaak,

worden genegeerd. Het tweede probleem is dat het formele welvaartsbegrip meestal zo wordt geoperationaliseerd dat de politieke subjecten als atomen worden beschouwd. Egoïsme, pure autonomie, gelijke macht en volledige informatie zijn even zovele gangbare veronderstellingen. In de economische theorie zijn vooral Harsanyi en Sen het eerste probleem te lijf gegaan en wordt het tweede probleem geleidelijk verwijderd in de uitdijende literatuur over altruïsme (Hochman, Rogers en vele anderen).

Het is duidelijk dat Margolis de invloed van deze auteurs heeft ondergaan. Hij ontvouwt in zijn boek, waarvan een deel al was gepubliceerd in *Ethics* (januari 1981), een nieuw model van collectieve besluitvorming. Dit model beoogt recht te doen aan een paar specifiek politieke factoren, namelijk de groepsgerichtheid en de neiging tot participatie.

In het eerste hoofdstuk overziet Margolis zijn hele redenering. Hij behandelt voor- en nadelen van het formele welvaartsbegrip, verdedigt het standpunt dat een formele analyse van politiek gedrag de elementen altruïsme en overtuiging dient te omvatten en geeft een beknopte uitleg van zijn terminologie.

In het tweede hoofdstuk wil de auteur laten zien dat een formele analyse die de subjecten als atomen opvat anomalieën oplevert. Margolis bespreekt er drie, namelijk de feitelijke opkomst van de meerderheid van grote electoraten, de vrijwillige bilaterale samenwerking in de Prisoners' Dilemma Game-experimenten van Chammah en Rapoport en het verschijnsel van de toereikende vrijwillige bijdragen aan de financiering van lokale collectieve goederen. In de gangbare analyse worden deze feiten onderschat of voor onmogelijk gehouden. Een nutsfunctie met de argumenten X (de eigen goederen van het subject), Y (de goederen voor andere subjecten) en Z (de goederen van anderen) zou hier soelaas bieden. Margolis werkt niet met zo'n functie, maar introduceert een model *sui generis*.

In dit model is W de individuele waardering die afhankelijk is van G (de groepsgerichte bestedingen van het individu) en S (de persoonsgerichte bestedingen). Het individu is in evenwicht als geldt dat $W = G/S'$ (waarin G' het grensnut van groepsgerichte bestedingen is en S' het grensnut van persoonsgerichte bestedingen). In het derde hoofdstuk verdedigt Margolis dit model met behulp van de darwiniaanse evolutietheorie. Deze theorie wijst op de selectie binnen én tussen groepen en maakt aannemelijk dat de overlevingsstrategie van het individu gericht is op een balans tussen persoonsgericht gedrag en groepsgericht gedrag. Volgens de auteur is de nieuwere theorie van de zelfzuchtige gene niet in strijd met zijn model.

In het vierde hoofdstuk beweert Margolis dat zijn model niet alleen als een overlevingsstrategie kan worden opgevat maar ook als een regel die spoort met het innerlijke gevoel van billijkheid van het individu: 'The larger the share of my resources I have spent unselfishly, the more weight I give to my selfish interests in allocating marginal resources. On the other hand, the larger benefit I can confer on the group compared with the benefit from spending marginal resources on myself, the more I will tend to act unselfishly'. (p. 36). Anders gezegd impliceert het model dat